

Тажбенова Сауле Тажединовнаның
6D110200 - «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша
философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған
«Қант диабетімен ауыратын науқастар мысалында ауруларды басқару
бағдарламасын бағалау» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

АННОТАЦИЯ

Зерттеу тақырыбының өзектілігі

Қазіргі уақытта адамның өзін қатыстыра отырып денсаулық үшін ортақ жауапкершілікті қалыптастыру және халықтың аурушаңдығын, асқынулары мен өлім-жітімін төмендетуге бағытталған созылмалы жұқпалы емес ауруларды басқару мақсатында мемлекеттік бағдарлама шеңберінде дәлелді медицинаға негізделген ауруларды басқару бағдарламаларын (АББ) енгізе отырып, МСАК-ты күшейту бойынша жұмыс жүргізілуде (ҚР ДСМ 2013 жылғы 5 сәуірдегі № 211 Бұйрығы).

Созылмалы жұқпалы емес аурулардың ішінде қант диабеті қоғамдық денсаулық сақтаудың күрделі мәселерінің бірі ретінде қарастырылып отыр (Бенберин., 2016). Халықаралық диабет федерациясының (International Diabetes Federation) мәліметтеріне сәйкес, 2017 жылы әлемде 425 млн. ересек адам қант диабетімен ауыратыны белгілі. Жылына әлемде қант диабетінен шамамен 4-5 млн. адам өледі (Cho N.H., 2018). Зерттеліп отырған мәселенің өзектілігі Қазақстанда соңғы 10 жылда қант диабетімен сырқаттанушылық көрсеткіші 2007 жылы 100 мың тұрғынға шаққанда 129,2-ден, 2017 жылы 204,2-ге жетіп, аурушаңдықтың қарқынды өсумен байланысты (Статистические сборники, 2008, 2018).

2013 жылдан бастап Қазақстан Республикасында үш нозология бойынша АББ енгізілді: артериялық гипертензия, созылмалы жүрек жетіспеушілігі және қант диабеті. Бұл бағдарлама екі емханада пилоттық зерттеу ретінде - Солтүстік Қазақстан және Павлодар облыстарында енгізілді (ҚР ДСМ 05.04.2013 ж. № 211 Бұйрығы). Әрі қарай бағдарлама кезең-кезеңмен жүзеге асырылды. 2017 жылдың мамыр айынан бастап пилоттық жобаға сәйкес ауруларды басқару бағдарламасы Ақтөбе облысының үш емханасында енгізілді: артериялық гипертензиямен № 1 қалалық емхана; созылмалы жүрек жетіспеушілігі № 2 қалалық емхана; 2 типті қант диабеті № 4 қалалық емханада. 2018 жылдан бастап АББ шеңберіндегі қызмет Қазақстанның барлық өңірлерінде іске асырылды (ҚР ДСМ 18.06.2018 ж. бұйрығы. №348).

Бағдарламаның мақсаты медицина қызметкерлері мен науқастың мінез-құлқын өзгерту, серіктестік қарым-қатынас жасау, науқастың денсаулық деңгейін және өмір сүру сапасын арттыру үшін бағдарланған үлгі жасай отырып, өз денсаулығын басқаруға науқастарды тарту, клиникалық асқынуларды, созылмалы аурулар кезінде халықтың өлім-жітім мен

мүгедектік көрсеткіштерін төмендету болып табылады (Актаева Л.М. et al., 2013), (Паспорт ПУЗ., 2016).

Соңғы 20 жылда бүкіл әлемде қант диабетін басқарудың бірнеше бағдарламалары құрылды және бұл бағдарламалар науқастың өзін-өзі басқаруында тиімді құрал екені дәлелденген (Chatterjee S., et.al, 2017). Халықаралық тәжірибелерді талдау нәтижесінде ауруларды басқару бағдарламасына қатысушы науқастар тобы үшін бағдарламаға қатыспайтын науқастармен салыстырғанда оң әсерін көрсететіні анықталды. Америка Құрама Штаттарында жүргізілген зерттеулер ауруларды басқару бағдарламасы аясында қант диабеті бойынша білім алған науқастардың нәтижелерін жақсартқан (McGowan P., 2011). Үндістанда жүргізілген зерттеу өзін-өзі басқарудың білім беру бағдарламасы қант диабетін басқарудың маңызды компоненті және науқастардың денсаулық көрсеткіштерін: дене салмағын, қан қысымын және гликирленген гемоглобинді бақылауда тиімді құрал екендігі дәлелденген (Khunti K. et al., 2012). Сондай ақ, қант диабетін өзін-өзі басқару бағдарламаларының тиімділігі туралы бірнеше жүйелі шолуларда да көрсетілген, яғни бағдарламалар науқастардың биомедициналық, мінез-құлық және психоәлеуметтік нәтижелерінің жақсартатыны көрсетілген (Steinsbekk A. et al., 2012), (Chrvala C.A. et al., 2016).

Осы бағдарламалардың кеңінен қолданылуын, атап айтқанда, оң нәтижелерді ескере отырып, ауруларды басқару бағдарламасы Қазақстанда да енгізілді. Қазақстанда қол жетімді бірнеше деректер осы бағдарламаның қолайлы нәтижелерін көрсетеді, бірақ олар проспективті зерттеулердің көмегімен әлі бағаланбаған және дәстүрлі емдеумен салыстырылмаған. Бұл біздің жағдайымызда ауруларды басқару бағдарламасын бағалау үшін зерттеулер жүргізуге негіз болды.

Зерттеудің мақсаты: Медициналық-санитарлық алғашқы көмек деңгейінде Ақтөбе қаласындағы қант диабеті бойынша ауруларды басқару бағдарламасының жұмысын бағалау.

Зерттеу нысаны. Ақтөбе қаласының №4 қалалық емханасында 2 типті қант диабетімен динамикалық бақылауда тұрған және ауруларды басқару бағдарламасына қатысатын науқастар.

Зерттеу пәні. Ақтөбе қаласы №4 қалалық емханасындағы қант диабеті бойынша ауруларды басқару бағдарламасы.

Зерттеудің міндеттері:

1. 2015-2019 жылдардағы Ақтөбе облысы тұрғындарының қант диабетімен аурушандық динамикасын зерттеу;
2. Ақтөбе облысында және Ақтөбе қаласының №4 қалалық емханасында қант диабетінен ауруларды басқару бағдарламасын негізгі индикаторлары бойынша жұмысын бағалау;
3. Қант диабеті бойынша ауруларды басқару бағдарламасына қатысатын науқастардың бағдарламаға қанағаттанушылығын анықтау үшін сауалнама жүргізу;

4. Қант диабеті бойынша ауруларды басқару бағдарламасының ұйымдастырушылық аспектілеріне сараптамалық баға беру және бағдарламаны іске асыру көлемі мен сапасын бақылау жүйесін әзірлеу.

Ғылыми жаңалығы. Алғаш рет:

- Қазақстанда, мысалы ретінде Ақтөбе қаласында енгізілген қант диабеті бойынша ауруларды басқару бағдарламасының жұмысына баға берілді.

- Қазақстанда, мысалы ретінде Ақтөбе қаласында қант диабеті бойынша ауруларды басқару бағдарламасының ұйымдастырушылық аспектілеріне сараптамалық баға берілді.

Қорғауға ұсынылатын қағидалар

1. Ақтөбе қаласы №4 қалалық емханасындағы қант диабетінен ауруларды басқару бағдарламасының негізгі индикаторлары бойынша тиімділігі бағаланды. Қант диабеті бойынша ауруларды басқару бағдарламасына қатыспайтын науқастардың нәтижелерін салыстырғанда бағдарламаға қатысатын науқастарда гликирленген гемоглобин ($8,6 \pm 1,8\%$ және $7,8 \pm 1,5\%$; $p < 0,05$) және артериялық қысым ($134,6 \pm 12,5\%$ және $125,7 \pm 10,4\%$; $p < 0,05$) деңгейінің жақсарғанын көрсетті.

2. Қант диабеті бойынша ауруларды басқару бағдарламасының іс-шараларының көлемі мен сапасын сараптау картасы және ауруларды басқару бағдарламасының индикаторлары жетілдірілді.

Практикалық маңыздылығы:

Медициналық-санитариялық алғашқы көмек деңгейінде қант диабеті бойынша ауруларды басқару бағдарламасының іс-шараларының көлемі мен сапасын сараптау картасы және индикаторларына практикалық ұсыныстар әзірленді.

Диссертацияда жасалынатын ұсыныстар тәжірибелік денсаулық сақтау саласында қант диабеті асқынуларының төмендеуіне және науқастардың өз денсаулығына жауапкершілігін жоғарылатуға әсер ететін ауруларды басқару бағдарламасының тиімділігін арттыруға көмектеседі.

Докторанттың жеке үлесі

Докторант диссертацияқ жұмыс тақырыбы бойынша отандық және шетелдік әдебиет көздерін, сондай ақ, Ақтөбе қаласы №4 қалалық емхананың статистикалық мәліметтерін өз бетінше талдады. Зерттеу жұмысы барысында қант диабетінен ауруларды басқару бағдарламасының жұмысына бағалау жүргізді, бағдарламаға қатысатын науқастардың бағдарламаға қанағаттанушылығын анықтау үшін сауалнама жүргізді, сондай ақ, қант диабеті бойынша ауруларды басқару бағдарламасының ұйымдастырушылық аспектілерін сараптамалық бағалап, бағдарламаны іске асыру көлемі мен сапасын бақылау жүйесін әзірледі. Диссертацияның барлық бөлімдері зерттеудің мақсаттары, міндеттері мен бағдарламалары, материалды жинау және өңдеу, диссертацияның негізгі қағидалары, қорытындылар мен тәжірибелік ұсыныстар автормен өз бетінше тұжырымдалған және жазылған.

Жұмыстың апробациясы

Диссертациялық жұмыстың негізгі нәтижелері келесі конференцияларда баяндалды:

1. «Биология, медицина және фармацевцияның даму болашағы» атты жас ғалымдар мен студенттердің V халықаралық ғылыми конференциясы (Шымкент, 2017);

2. «Второй спутниковый форум по общественному здоровью и политике здравоохранения» атты VIII халықаралық Ғылыми-практикалық конференциясы (Баку, 2019);

3. «Ауылдық медицинада алғашқы медициналық-санитарлық көмекті дамыту перспективалары» халықаралық қатысуымен республикалық ғылыми-практикалық конференциясы (Семей, 2019).

Диссертация тақырыбы бойынша басылымдар

Диссертация тақырыбы бойынша 8 ғылыми жұмыс басылымға шықты, оның ішінде:

- Scopus пен Web of Science Core Collection мәліметтер базасына кіретін халықаралық журналдардағы мақалалар – 1 (Scopus, Electronic Journal of General Medicine, ISSN 2516-3507, SJR 0.271, 2019)

- ҚР Білім және ғылым Министрлігі білім және ғылым саласындағы бақылау Комитетімен ұсынылған журналдардағы мақалалар – 3;

- халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциялардағы тезистер – 3.

- Авторлық құқықпен қорғалатын объектілерге құқықтардың мемлекеттік тізілімге мәліметтерді енгізу туралы куәлік – 1.

Зерттеу нәтижелерін ендіру

Ақтөбе қаласының емханаларында «Ауруларды басқару бағдарламасы бойынша шаралардың көлемі мен сапасын бағалау картасы және қант диабетін басқару бағдарламасының сапа индикаторлары» тақырыбындағы тәжірибелік ұсынысқа ғылыми-зерттеу жұмысын ендіру актілері алынды.

Диссертацияның құрылымы мен көлемі

Диссертация мазмұнынан, анықтамалар, шартты белгілер мен қысқартулардан, кіріспеден, әдебиеттік шолу, зерттеу әдістері мен материалдарынан, зерттеу нәтижелері мен талқылаулардан, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен және қосымшалардан тұрады.

Диссертациялық жұмыс компьютерлік терімнің 113 бетін құрайды. Құрылымы 25 кесте және 31 суреттен тұрады. Пайдаланылған әдебиеттер тізімі 134, оның ішінде 33 отандық және 101 шетелдік авторлардың ғылыми еңбектерін құрайды. Диссертацияның соңында 6 қосымша тіркелген.